

**15-16 APREL
2022**

**TOSHKENT
O‘ZBEKISTON**

**“GEOGRAFIK TADQIQOTLAR: INNOVATSION G‘OYALAR
VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI”**

XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

CONFERENCES.UZ

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIIY VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM
VAZIRLIGI
MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI**

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI FANLAR AKADEMIYASI
G.O. MAVLONOV NOMIDAGI SEYSMOLOGIYA INSTITUTI**

O‘ZBEKISTON GEOGRAFIYA JAMIYATI

**“TADQIQOT.UZ”
XALQARO ILMIIY JURNALLAR PORTALI**

**GEOGRAFIK TADQIQOTLAR:
INNOVATSION G‘OYALAR VA RIVOJLANISH
ISTIQBOLLARI**

**II
XALQARO ILMIIY-AMALIIY KONFERENSIYA
MATERIALLARI**

TO‘PLAMI

Toshkent - 2023

Geografik tadqiqotlar: innovatsion g‘oyalar va rivojlanish istiqbollari:
II Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari to‘plam (15–16-aprel, 2022-yil, Toshkent). –Toshkent.: TADQIQOT.UZ, 2023. – 847 bet.

<http://doi.org/10.5281/zenodo.4751426>

To‘plamda keltirilgan ilmiy tadqiqot ishlari natijalaridan tabiiy geografiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, iqtisodiy va ijtimoiy geografiya, xorijiy mamlakatlar iqtisodiyoti va mamlakatshunoslik, tashqi iqtisodiy faoliyat, turizm, gidrologiya, gidrometeorologiya, geologiya, geodeziya, kartografiya hamda geoinformatika sohalaridagi mutaxassislar, ilmiy xodimlar, mustaqil izlanuvchilar, doktorantlar, magistratura va bakalavriat talabalari, umumiy o‘rta ta’lim maktablari, o‘rta maxsus, kasb-hunar ta’limi muassasalari o‘qituvchilari hamda geografiya faniga qiziquvchilar foydalanishlari mumkin.

Tahrir kengashi:

g.f.d., professor Hikmatov F.H.
g.f.d., katta ilmiy xodim Rafiqov V.A.
g.f.n., dotsent Sharipov Sh.M.

Kengash a‘zolari:

g.f.n., dotsent Tashtayeva S.K.
g.f.n., dotsent Shomurodova N.T.
PhD, dotsent Shomurodova Sh.G‘.
PhD, dotsent Prenov Sh.M.
PhD, dotsent Raxmonov D.N.
PhD, dotsent Raxmonov K.R.
PhD, dotsent Umirzoqov G‘.O‘.

Mas’ul muharrir:

Ibragimov Sh.U.

©Mualliflar jamoasi

©tadqiqot.uz

TOSHKENT VILOYATI QISHLOQ XO‘JLAGINING DINAMIK TAHLILI

Namozov Jo‘rabek Abduazizovich

geografiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika instituti
e-mail: jurabek.n.a@gmail.com

Saripbayeva Aynura Djoldivayevna

magistrant
Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika instituti
aynura.djoldibaevna@mail.ru

Annotatsiya: Maqolada Toshkent viloyati qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishining mamlakatimiz iqtisodiyotidagi o‘rni, uning hududiy xususiyatlari bayon qilingan. Viloyat agroiqisodiyotining 2010-2021 yillardagi o‘zgarish tendensiyalari joriy summada keltirilgan va tarmoqlar tarkibi ko‘rsatkichlari ilmiy tahlil qilingan.

Tayanch so‘zlar: Toshkent viloyati, qishloq xo‘jaligi, dehqonchilik, chorvachilik, ekin yerlar, uzumchilik, bog‘ dorchilik.

DYNAMIC ANALYSIS OF AGRICULTURE OF TASHKENT REGION

Namozov Jurabek

Saripbayeva Aynura

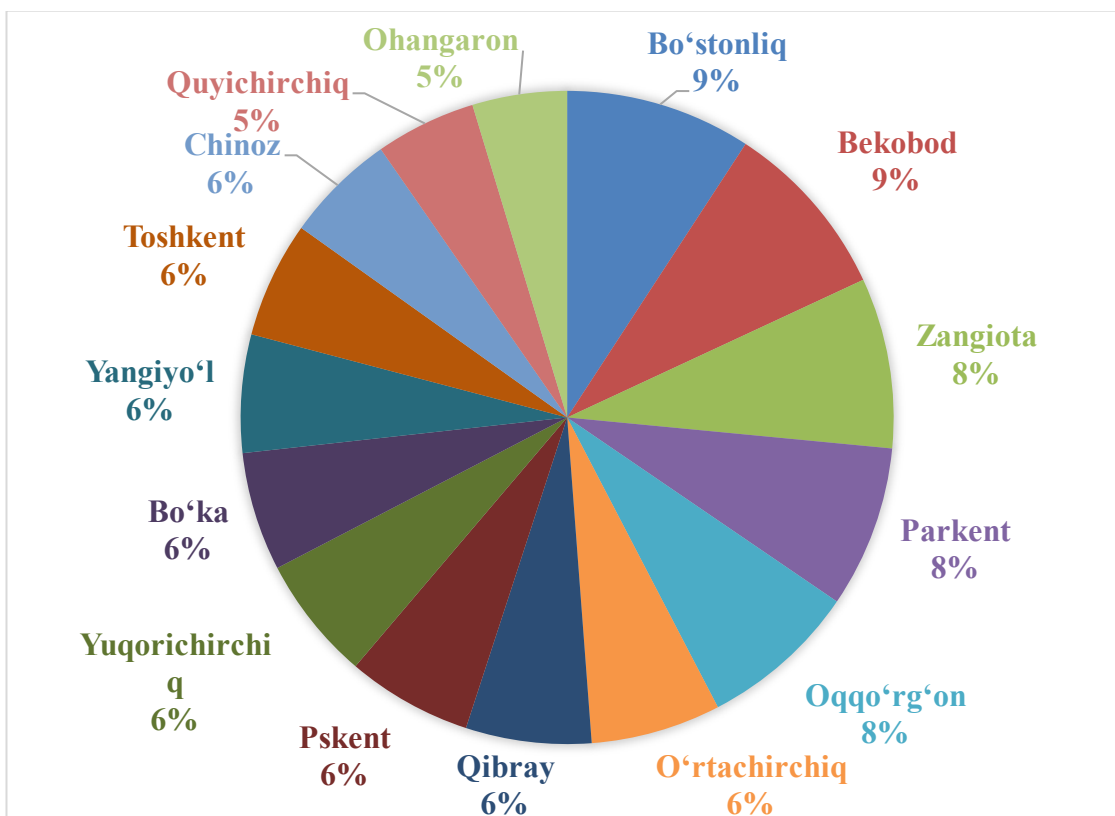
Annotation: The article describes the role of agricultural production in Tashkent region in the economy of the country, its regional features. The trends of the regional agro-economy in 2010-2021 are presented in the current amount and the indicators of the structure of the sectors are scientifically analyzed.

Keywords: Tashkent region, agriculture, farming, animal husbandry, arable land, viticulture, horticulture.

Kirish. Toshkent viloyati maydoni 15,26 ming kv. km bo‘lib, u mamlakatimiz umumiy hududining 3,4 foiziga tengdir. Mintaqa mamlakat qishloq xo‘jalik mahsulotining 13,1 foizini beradi, uning hududiy mahsuloti tarkibida esa bu makroiqtisodiy tarmoq 24,4 foizga teng. Qishloq xo‘jaligining intensiv rivojlanishiga agroiklimiy sharoit, mehnat resurslari, birmuncha suv resurslari bilan yaxshi ta‘minlanganligi, irrigatsiya infratuzilmasining barpo etilganligi hamda yirik shaharlar va shahar aglomeratsiyasi ta‘sirida katta iste‘mol omilining mavjudligi sabab bo‘lgan.

Viloyatda qishloq xo‘jaligida foydalanadigan yerlar 813,9 ming ga yoki umumiy yer maydonining 53,3 foiziga teng. Albatta, bu raqam, mintaqa qisman tog‘li hududlardan iborat ekanligi sababli, uncha katta emas. Sug‘oriladigan yerlar 339,0 ming

ga bo'lib, ular jami qishloq xo'jaligida foydalaniladigan yerlarning 41,6 foizini tashkil qiladi. Bunday maydonlar nisbati Zangiota, Quyichirchiq, Toshkent, Yangiyo'l tumanlarida katta, Bo'stonliq, Parkent, Ohangaron tumanlarida esa eng kichik. Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishida esa Bo'stonliq va Bekobod tumanlari yetakchilik qiladi. Shuningdek, Zangiota, Parkent va Oqqo'rg'on tumanlari ham viloyat agroiqtisodiyotining asosiy hududlaridan hisoblanadi. Nisbatan past ko'rsatkichlar Quyichirchiq va Ohangaron tumanlarida hamda viloyat shaharlari ko'rsatkichlarida ko'zga tashlanadi (1-rasm).

1-rasm. Toshkent viloyati qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishida tumanlar ulushi

Asosiy qism. Asosiy qishloq xo'jalik ekinlaridan paxta 105,4 ming gektarni egallaydi; yalpi hosil 255 ming tonna atrofida, hosildorlik 24,2 s/ga. Paxta ko'proq Bo'ka, Oqqo'rg'on, Pskent, Chinoz va Bekobod tumanlarida ekiladi. Sholi ko'rilyotgan yilda 5,7 ming gektarda yetishtirilgan (Bekobod tumani), yalpi hosil 27,0 ming tonna. Boshqa texnika va moyli ekinlardan keyingi yillarda masxar va kungaboqarning ham maydonlari kengayib bormoqda.

Toshkent viloyatida, xususan, tog'li hududlarda o'rnashgan Bo'stonliq va Parkent tumanlarida bog'dorchilik yaxshi yo'lga qo'yilgan. Oldingi yillarda bu qishloq xo'jaligi tarmog'i Yangiyo'l tumanida ham rivojlangan edi. Hozirgi vaqtda turli xil mevalar 18,7 ming gektardan 140 ming tonnadan ko'proq hosil olingan. Uzumchilik ham bog'dorchilik bilan birga hududiy tashkil etiladi. Uzum

yetishtirishda Parkent tumaniga nafaqat viloyatda, balki respublikada ham raqobat yo‘q. Tahlil qilinayotgan yilda u 13 ming gektardan ko‘proq maydonni egallagan va 115 ming tonnadan ziyodroq hosil tayyorlangan.

Viloyatda chorvachilikning asosan sut-go‘sh t yo‘nalishi ko‘proq rivojlangan. Jami 630 ming bosh yirik shoxli qoramol, 645 ming bosh qo‘y va echkilar boqiladi. Otlar soni ham nisbatan ko‘proq – 40,2 ming bosh. 2020 yilda tirik vaznda 166 ming tonna go‘sh t, 568 ming tonna sut, 871 mln. dona tuxum, 1,6 ming tonna atrofida jun va 1,5 ming tonna pilla yetishtirilgan. Parrandachilik ko‘proq Qibray, Zangiota tumanlarida rivojlangan.

Viloyatda qishloq xo‘jalik mahsulotlari yetishtirishning hududiy tarkibi ma‘lumotlariga ko‘ra g‘alla yetishtirishda Bo‘ka, Quyichirchiq, Yuqorichirchiq va O‘rtachirchiq tumanlari peshqadam. Sabzavot bo‘yicha Bekobod, kartoshkada Chinoz, Piskent, Qibray ajralib turadi. Bog‘dorchilik Yangiyo‘l, Qibray va Bo‘stonliq tumanlarida rivojlangan; ularning hissasi viloyatda yetishtirilgan mevalarda 42,1 %. Uzumchilik esa Parkent tumanidan tashqari (36,7 %) Bo‘stonliq tumanida ham qisman rivojlangan. Mazkur ikki tuman viloyat uzumining yarmiga yaqinini beradi.

Chorvachilik geografiyasida ham ancha farqlar ko‘zga tashlanadi. Masalan, yirik shoxli qoramollar Bekobod va Bo‘ka, qo‘y va echkilar esa Ohangaron va Bo‘stonliq tumanlarida ko‘proq boqiladi. Bu tog‘ va tog‘oldi hududlarda joylashgan tumanlarga viloyat qo‘y va echkilarining 1/3 qismidan ortig‘i to‘g‘ri keladi. Shahar atrofi joylarida asosan intensiv chorvachilik yo‘lga qo‘yilgan bo‘lib, so‘nggi yillarda parrandachilik va baliqchilik tarmoqlari rivojlanib boryapti.

Mazkur sohalarni joylashtirish qo‘ychilik va qoramolchilikka nisbatan erkinroq amalga oshiriladi.

1-jadval

Toshkent viloyati qishloq xo`jaligining asosiy ko`rsatkichlari va tadrijiy o`zgarishlari

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Qishloq xo`jaligi ekin maydoni, ming gektar	356,6	357,6	360,1	355,6	354,6	353,3	353,5	299,6	304,5	271,3	298,2	304,8
Qishloq xo`jaligi mahsuloti, mlrd. so`m	3617,8	5148,2	6484,4	7475,2	9069,2	10735,5	12034,2	15594,8	18359,1	20417,1	25410,5	30712,7
Qishloq xo`jaligi hosildorligi, mln. so`m	10,1	14,4	18,0	21,0	25,6	30,4	34,0	52,0	60,3	75,3	85,2	100,8
Dehqonchilik mln. so`m	2,16	2,93	3,53	4,05	4,69	5,76	5,99	8,11	8,87	10,00	10,83	13,32
ulushi (foizda)	59,8	57,0	54,5	54,1	51,7	53,6	49,8	52,0	48,3	49,0	42,6	43,4
Chorvachilik mln. so`m	1,46	2,22	2,95	3,43	4,38	4,98	6,04	7,48	9,49	10,42	13,04	15,48
ulushi (foizda)	40,2	43,0	45,5	45,9	48,3	46,4	50,2	48,0	51,7	51,0	51,3	50,4

Manba: Toshkent viloyati statistika boshqarmasi materiallari asosida mualliflar tomonidan tayyorlandi.

Mintaqa qishloq xo'jaligi ekin yerlari va uning hosildorligida doimiy o'zgarishlar bo'lib kelgan. Jumladan ekin yerlari maydoni 2010 yilga (356,6 ming ga) nisbatan 15 foizga kamaygan bo'lib, buning asosiy sababi qishloq xo'jaligi yerlarining boshqa sohalarga berib yuborilayotganligini ko'rsatish mumkin. 2019 yilda mazkur yerlar maydoni hattoki 270 ming gektargacha tushgan, biroq qishloq xo'jaligi konsepsiyasining qabul qilinishi uning miqdorini oshishga olib keldi (1-jadval).

Viloyat qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi joriy narxlarda hisoblaganda 2010 yilga nisbatan deyarli 9 baravarga o'sgan. Biroq haqiqiy rivojlanish, inflyatsiyani hisobga olganda taxminan 3-4 martaga teng bo'lgan. 1 gektar ekin yerlari hisobidagi hosildorlik esa tahlil qilinayotgan yillarda 10 barobargacha o'zgarib borgan. Bu ko'rsatkich ham inflyatsiya ta'sirida 4-5 ni tashkil qiladi. Qishloq xo'jaligi tarmoqlar tarkibida katta o'zgarish yuz bermoqda, chorvachilikning ulushi dehqonchilikka nisbatan o'sib bermoqda. Buning asosiy sababi sifatida chorvachilikning (asosan kichik sohalarini) xususiylashib borayotganligini ko'rsatish mumkin.

Xulosa. Toshkent viloyati qishloq xo'jaligi yerlari va uning hosildorligida muntazam o'zgarishlar bo'lib kelmoqda. Iqtisodiyotning boshqa sohalarini rivojlantirish uchun qishloq xo'jaligi yerlari qurbonlikka berilmoqda. Qolaversa asosiy tabiiy boyliklar yer va suv resurslari sifat tarkibida ham o'zgarishlar (tuproq unumdorligining pasayishi, suv yetishmovchiligi) kuzatilmoqda. Bu holat viloyat xo'jaligini hududiy tashkil qilish masalalarini takomillashtirishni taqozo etadi. Bunda shahar atrofi joylarida intensiv, relyef noqulay bo'lgan joylarda (tog' va tog' oldi hududlarida) ekstensiv xo'jalikni rivojlantirgan ma'qul. Tuproq unumdorligi past bo'lgan hududlarda qishloq xo'jaligidan boshqa sohalarni joylashtirsa bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Namozov, J. R. A. (2021). IQTISODIY VA IJTIMOY GEOGRAFIYA: SHAKLLANISHI, RIVOJLANISHI VA MUAMMOLARIGA OID BA'ZI MULOHAZALAR. *Academic research in educational sciences*, 2(12), 427-436.
2. Namozov, J. A., & Kanglibayeva, Z. Y. (2021). YUQORI CHIRCHIQ TUMANI QISHLOQ XO'JALIGI TUZILISHI VA DINAMIKASI. *Scientific progress*, 2(8), 468-472.
3. Soliyev A.S. O'zbekiston geografiyasi (O'zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi). - T.: Universitet, 2014.
4. Toshkent viloyati statistika boshqarmasi ma'lumotlari (www.toshvilstat.uz). – T., 2020 y.
5. Turakulovich, R. F., & Umirkulovich, S. A. (2020). FARMS OF UZBEKISTAN: DEVELOPMENT, SPECIALIZATION. *GEOGRAPHY. Journal of Critical Reviews*, 7(6), 1189-1196.
6. O'zbekiston Respublikasining yer fondi. – T.: O'zbekiston Respublikasi Yer resurslari, geodeziya, kartografiya va davlat kadastr davlat qo'mitasi, 2020.